

Asia: Patteriventtiilien esisäättöarvojen laskemiseen käytettävä tietokoneohjelma

Annettu: 22.9.1997

Patteriventtiilien esisäättöarvojen laskemiseen käytettävä tietokoneohjelma oli tekijänoikeuslain 1 §:n 2 momentin nojalla tekijänoikeussuojaa saava kirjallinen teos.

Selostus asiasta

H:n kärjäoikeus on 3.6.1997 päivätyllä kirjelmällään pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa kärjäoikeudessa vireillä olevassa tekijänoikeusrikosta koskevassa jutussa, jossa asianomistajana on X Oy ja vastaajina A ja B.

Kärjäoikeus pyytää tekijänoikeusneuvoston lausuntoa siitä, nauttiiko jutun kohteena oleva T - tietokoneohjelman 1.2.2 versio tekijänoikeuslain suojaa joko kokonaisuudessaan tai joiltakin osin. Lausuntopyynnön liitteenä on ote kärjäoikeuden pöytäkirjoista asiakirjavihkoineen. Asiakirjavihkoissa on myös tulostus T -tietokoneohjelman lähdekoodista. Siltä osin kuin oikeuskäsittely sisältää esitutkintapöytäkirjan liitteenä olevaa tulostusta T -tietokoneohjelman lähdekoodista käsittely on 19.9.1996 tehdyllä päätöksellä määrätty suljetuksi ja aineisto salassa pidettäväksi 40 vuoden ajaksi. Juttua on käsitelty kärjäoikeudessa neljä kertaa, 19.9.1996, 28.11.1996, 27.2.1997 ja 24.4.1997.

Asiantuntijan kuuleminen

Tekijänoikeusneuvosto on kuullut lausuntopyynnön kohteesta atk-konsultti S:ää.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Teos

Tekijänoikeuslain (404/1961) 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Pykälän 2 momentin mukaan kirjallisena teoksena pidetään myös tietokoneohjelmaa.

Tekijänoikeuslain 1 § ei sisällä teoksen määritelmää. Suomalaisen lainvalmisteluaineiston ja oikeuskäytännön perusteella suojaa saavan teoksen on oltava itsenäinen ja omaperäinen luomistyön tulos. Kirjallinen tai taiteellinen teos on tekijänoikeudellisesti suojattu, jos sitä voidaan pitää tekijänsä luovan ilmaisun omaperäisenä tuloksena. Tällöin se saavuttaa niin sanotun tekijänoikeudellisen

teostason eli ylittää tekijänoikeudellisen teoskynnyksen. Arviointi teoskynnyksen ylittämisestä tehdään tapauskohtaisesti. Myös teoksen osa voi saada itsenäistä tekijänoikeussuojaa, jos se ylittää teoskynnyksen. Sellaisia teoksen osia, jotka eivät yllä teostasoon, saa tekijänoikeuden estämättä käyttää teosyhteydestään irrotettuna.

Teosta ei ole määritelty myöskään kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta tehdyssä Bernin yleissopimuksessa (SopS 79/1986). Sopimuksen kommentaariteoksen mukaan selvää kuitenkin on, että teos on henkisen luomistyön tuote. Teos osoittaa luovuutta, heijastaa tekijänsä persoonallisuutta ja on tässä mielessä originaali. (Guide to the Berne Convention, Geneva 1978, s. 17)

Teoksen kirjallisella tai taiteellisella tasolla tai teoksen aikaansaamiseksi vaaditulla työmäärällä tai tiedoilla ei ole merkitystä teosharkinnassa. Tapauskohtaisessa arvioinnissa vaikuttaa käytännössä se, mikä teoslaji tai millainen teos lähemmin on kyseessä. Esimerkiksi tuotteet, jotka toteuttavat välittömästi jotakin käytännöllistä tarkoitusta, kuten käyttötaiteen tuotteet, sisältävät usein keskenään samanlaisia elementtejä niiden samasta käyttötarkoituksesta johtuen. Tällöin tuotteessa on usein vaikeampaa ilmentää itsenäisyyttä ja omaperäisyyttä. Komiteanmietinnön 1953:5 mukaan taideteollisuuden ja taidekäsityön tuotteissa olisi itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimukset asetettava verraten korkealle (mietintö s. 45). Toisaalta kirjallisten tuotteiden osalta se, että omaperäisyydelle on jostakin syystä vähemmän sijaa, voi puoltaa tuotteen pitämistä teoksena (katso esimerkiksi Haarmann, Pirkko-Liisa, Tekijänoikeudet, lähioikeudet ja oikeus valokuvaan, 1992, s. 62 tekijänoikeuslain 1 §:n 2 momentin osalta, ja siinä viitatuista oikeustapauksista). Tuotteen käytännöllinen käyttötarkoitus ei siis kuitenkaan sinänsä sulje tuotetta tekijänoikeussuojan ulkopuolelle.

Tekijänoikeudella suojataan ilmaisumuotoa. Teoksena ei pidetä eikä tekijänoikeudella suojata ideaa, periaatetta, teoksen aihetta, aiheen käsittelyä ohjaavaa metodologiaa, algoritmia tai teoksen sisältämiä tietoja sellaisenaan. Teoksena pidetään sitä omaperäistä ilmaisumuotoa, johon esimerkiksi jokin idea on saatettu. Käytännössä voi olla vaikeaa ratkaista, milloin kyseessä on esimerkiksi lähinnä pelkkä metodi ja milloin omaperäinen ilmaisu, johon metodi sisältyy.

Tekijänoikeus syntyy aina teoksen luoneelle fyysiselle henkilölle. Jos kaksi tai useammat ovat yhdessä luoneet teoksen heidän osuuksiensa muodostamatta itsenäisiä teoksia, on tekijänoikeus heillä yhteisesti. Tietokoneohjelman tekijänä pidetään ohjelman toteuttamiseen tähtäävän, eri ratkaisuvaihtoehtojen harkinnan ja valinnan tehnyttä henkilöä (systeemin suunnittelija) tai varsinaisen ohjelmointityön tehnyttä henkilöä (ohjelmoija) taikka molempia. Tekijä voi tietyin rajoituksin luovuttaa tekijänoikeutensa kokonaan tai osittain toiselle, myös oikeushenkilölle. Tekijänoikeuslain 27-29 § sisältää yleisiä määräyksiä tekijänoikeuden luovutuksesta. Tietokoneohjelmia koskee lisäksi tekijänoikeuslain 40 b §:n säännös, jonka mukaan tekijänoikeus työ- tai virkasuhteessa luotuun tietokoneohjelmaan ja siihen välittömästi liittyvään teokseen siirtyvät työnantajalle. Oikeudet siirtyvät 40 b §:n mukaisesti vain, jollei toisin ole sovittu (27 §:n 3 momentti). Tekijänoikeuslain 43 §:n mukaan tekijänoikeus on voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän tai, jos useilla tekijöillä on tekijänoikeuslain 6 §:n nojalla tekijänoikeus teokseen yhteisesti, viimeksi kuolleen tekijän kuolinvuodesta.

Tietokoneohjelmasta teoksena

Tietokoneohjelmia koskevat nimenomaiset säännökset sisällytettiin tekijänoikeuslakiin 16.1.1991 voimaan tulleella lainmuutoksella (34/1991), joka perustui vuonna 1990 annettuun hallituksen esitykseen (161/1990 vp). Lakiehdotus perustui pääosin tekijänoikeuskomitean IV osamietinnössä (komiteanmietintö 1987:8, Tietotekniikka ja tekijänoikeus) tehtyihin ehdotuksiin. Lainmuutoksessa otettiin huomioon samaan aikaan käsiteltävänä olleen tietokoneohjelmien oikeudellista suojaa koskevan

Euroopan yhteisöjen direktiiviehdotuksen keskeiset periaatteet. Euroopan yhteisöjen neuvosto antoi 14.5.1991 tietokoneohjelmien oikeudellisesta suojasta direktiivin 91/250/ETY. Tekijänoikeuslakia muutettiin direktiivin säännösten mukaiseksi 1.1.1994 voimaantulleella tekijänoikeuslain muutoksella (418/1993), joka perustui vuonna 1992 annettuun hallituksen esitykseen (211/1992 vp).

Lainvalmisteluaineistossa tietokoneohjelmaa on luonnehdittu siten, että se on tietojenkäsittelytehtävän esitys sarjana käskyjä, jotka tietokoneen keskussuoritin noutaa keskusmuistista ja suorittaa (komiteanmietintö 1987:8, s. 41). Vuonna 1990 annetun hallituksen esityksen mukaan tietokoneohjelmaa voi luonnehtia joukoksi käskyjä, jotka saavat tietokoneen suorittamaan halutun toiminnan (esitys s. 50).

Tekijänoikeudella suojataan vain sellaisia tietokoneohjelmia tai tietokoneohjelman osia, joita voidaan pitää teoksina. Tietokoneohjelmienkin osalta ratkaistaan tapauskohtaisesti se, ylittääkö ohjelma tai sen osa teostasoon.

Tekijänoikeuskomitean IV osamietinnössä todetaan, että ohjelmassa tulee ilmetä sen tekijän luova ja omaperäinen panos. Luovuus ja omaperäisyys ilmenee ensi sijassa ohjelmoijan tekemissä valinnoissa eri ratkaisuvaihtoehtojen välillä. Jos tietojenkäsittelyongelmaan on olemassa ainoastaan yksi ratkaisu, johon päädytään mekaanisesti ulkoisten tekijöiden sanelemana, ei ohjelma ilmennä ohjelmoitsijan omaperäistä luovaa panosta eikä siten ylitä teoskynnystä. Mietinnössä tällaisen tilanteen arvellaan olevan käytännössä kuitenkin harvinainen. Teostasoon eivät mietinnön mukaan yllä myöskään yksinkertaiset ohjelmat, jotka koostuvat sarjasta alan ammattilaiselle lähinnä itsestään selviä toimia, eivätkä yleisesti käytetyt ratkaisut. (mietintö s. 177)

Vuonna 1990 annetussa hallituksen esityksessä todetaan, samantyyppisesti kuin komiteanmietinnössä, että tietokoneohjelman on oltava tekijänsä luovan ja omaperäisen työn tulos. Luovuus ja omaperäisyys ilmenee ensi sijassa ohjelman tekijän tekemissä valinnoissa tietojenkäsittelyongelman ratkaisun ohjelmallisessa toteuttamisessa. Jos tietojenkäsittelytehtävään on olemassa vain yksi ratkaisu, johon päädytään mekaanisesti ulkoisten vaatimusten sanelemana, ei ohjelma ilmennä ohjelman tekijän luovaa ja omaperäistä panosta. Yleensä kuitenkin tietojenkäsittelyongelmaan on useita ohjelmallisia ratkaisuja. (esitys s. 50) Esityksen mukaan (s. 16) yleinen käsitys ohjelmien tuottajien keskuudessa oli, että suurin osa markkinoilla olevista ohjelmista oli siinä määrin laajoja ja monimutkaisia, että niiden ohjelmallisessa toteuttamisessa ilmeni ohjelmien tekijöiden suojaan yltävä panos.

Vuoden 1987 komiteanmietinnössä on tietokoneohjelmien osalta todettu se, että ne algoritmit, periaatteet ja ideat, jotka ovat tietokoneohjelman perustana, eivät ole suojattuja sellaisinaan. Niitä saa kuka tahansa käyttää omassa ohjelmassaan. Tekijänoikeus ei siis anna yksinoikeutta ideoihin ja yleisiin periaatteisiin, vaan ainoastaan näiden omaperäiseen ja luovaan ilmaisumuotoon. (mietintö s. 177-178) Sama on todettu myös vuonna 1990 annetussa hallituksen esityksessä. Esityksen mukaan suoja kohdistuu ohjelmaan sinänsä eikä tietojärjestelmään tai tietojärjestelmän ideoihin. Esityksessä on mainittu suojan ulkopuolelle jäävänä myös tietokoneohjelman perustana oleva systeemi ja logiikka. Esityksen mukaan tietokoneohjelman arvokkain ja eniten luovuutta osoittava osa voi joskus olla ohjelman perustana oleva systeemi-idea. Yleisten periaatteiden mukaan sitä ei kuitenkaan suojata tekijänoikeudella. Tätä on toisinaan pidetty tekijänoikeussuojan heikkoutena. Esityksen mukaan se, että tekijänoikeus ei monopolisoi ideoita tekee tekijänoikeuden soveltamisen tietokoneohjelmiin joustavaksi. Tekijänoikeus suojaa luovaa työtä, mutta edistää samalla kilpailua jättämällä ideat ja systeemit kaikkien käytettäviksi. Ideoitten ja periaatteiden yleinen ja automaattinen monopolisointi vaikeuttaisi ohjelmistoteollisuuden toimintaa ja jarruttaisi kehitystä. Esityksessä edelleen todetaan, että rajoitettua suoja ideoille antavat muun muassa liikesalaisuuksia koskevat säännökset. (esitys s. 16-17)

Tekijänoikeudella suojataan tietokoneohjelmaa riippumatta siitä, missä muodossa tai minkälaisella alustalla se ilmenee. Siten sekä alkukieliset että konekieliset ohjelmat ovat suojattuja. Alkukielinen ohjelma voi olla esimerkiksi painettu kirjaan tai muutoin graafisesti reprodusoitu ja konekielinen ohjelma tallennettuna esimerkiksi levykkeelle, magneettinauhalle tai integroidulle piirille. (HE 161/1990, s. 50)

Vuoden 1987 komiteamietinnössä todettiin, että ohjelmatuotannon alkuvaiheessa tietojenkäsittelytehtävät olivat suhteellisen yksinkertaisia, pääasiassa laskemista sisältäviä tehtäviä. Jokaiseen ohjelmaan kirjoitettiin sekä ulkoisia (käsiteltäviin tietoihin sellaisenaan kohdistuvia) että sisäisiä (tietokoneen sisäisiä toimintoja eli tietojenkäsittelyn ohjausta koskevia) käskyjä sisältävät käskyrivit. Sittemmin tietokoneohjelmat on jaoteltu ohjelmien ominaisuuksien mukaan erilaisiin ryhmiin: sovellusohjelmiin, jotka on laadittu tietyn tehtävän suorittamista varten, ja varusohjelmiin, jotka sisältävät laitteiden käyttöjärjestelmät ja tarvittavat apuohjelmat. Sovellusohjelmat voidaan jakaa valmisohjelmiin, jotka toimitetaan usein samanlaisina toistuvien rutiinitehtävien hoitamiseen ja jotka eivät yleensä ole loppukäyttäjien muokattavissa, ja käyttäjäkohtaisiin ohjelmiin, jotka valmistetaan erityisestä toimeksiannosta tietylle tilaajalle ja jotka voivat olla tilaajan muokattavissa. Komiteamietinnössä on myös todettu, että kaikkia markkinoilla olevia ohjelmatuotteita ei voida luontevasti sijoittaa jaotteluun käyttöjärjestelmä - sovellusohjelmat. (mietintö s. 41-43)

Komiteamietinnössä on myös todettu, että ohjelmistojen ainutkertaisuus ja ohjelmointityön luovuus vaihtelee ohjelmatyypeittäin. Mikrotietokoneelle tarkoitettu standardiohjelmasta voi vähäisellä muutoksella tulla ainutkertainen tuote. Toisaalta ohjelmointityö automatisoituu sovelluskehittimen ja muiden vastaavien ohjelmoinnin apuvälineiden myötä ja siirtyy osaltaan loppukäyttäjien tehtäväksi. (mietintö s. 50)

Tietokoneohjelmien oikeudellisesta suojasta annetun Euroopan yhteisöjen neuvoston direktiivin 91/250/ETY 1 artiklan 3 kohdan mukaan tietokoneohjelmaa suojataan, jos se on omaperäinen siinä merkityksessä, että se on tekijänsä henkinen luomus. Muita arviointiperusteita ei saa soveltaa arvioitaessa, suojataanko ohjelmaa.

Direktiivin johdanto-osan mukaan direktiivissä tietokoneohjelmalla tarkoitetaan missä tahansa muodossa olevaa ohjelmaa, laitteistoon sisältyvät ohjelmat mukaan lukien. Käsite sisältää myös tietokoneohjelman kehittämiseen tähtäävän valmistelevan suunnittelutyön, jos valmisteleva työ on luonteeltaan sellaista, että sen tuloksena voi myöhemmässä vaiheessa olla tietokoneohjelma. Edelleen johdannossa on myös todettu, että niihin arviointiperusteisiin, joita sovelletaan ratkaistaessa, voidaan tietokoneohjelmaa pitää omaperäisenä teoksena, ei tule sisällyttää ohjelman laatua tai esteettistä arvoa koskevia seikkoja. Ainoastaan tietokoneohjelman ilmaisumuotoa suojataan. Ideat ja periaatteet, jotka sisältyvät ohjelman eri osiin, rajapintoihin sisältyvät ideat ja periaatteet mukaan lukien, eivät saa direktiivin mukaista tekijänoikeudellista suojaa. Siinä laajuudessa kuin logiikka, algoritmit ja ohjelmointikielet sisältävät ideoita ja periaatteita, nämä ideat ja periaatteet eivät saa direktiivin mukaista suojaa.

Vuonna 1992 annetun hallituksen esityksen mukaan direktiivin 1 artiklan 3 kohdan tarkoituksena on varmistaa, että ohjelmiin sovelletaan niiden omaperäisyyttä arvioitaessa samoja kriteereitä kuin muihinkin teoksiin. Esityksen mukaan ohjelmilta ei siten tule edellyttää suurempaa omaperäisyyttä kuin muilta teoslajeilta. (esitys s. 3-4)

Tietokoneohjelmia koskevasta oikeuskäytännöstä voidaan mainita Turun hovioikeuden ratkaisu 9.2.1988. Sen mukaan kirjanpito-ohjelman, joka oli suhteellisen yksinkertainen, ei näytetty olleen siinä

määrin itsenäinen ja omaperäinen, että se olisi muodostanut tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitetun teoksen, johon jutun kantajalla olisi ollut tekijänoikeus.

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt tietokoneohjelmiin liittyviä tekijänoikeuskysymyksiä aikaisemmin lausunnoissa 1989:7, 1993:12, 1996:3 ja 1997:12. Esimerkiksi lausunnossa 1989:7 pidettiin teoksena tietokoneohjelmaa, jonka ohjelmakoodi sisälsi yhteensä noin 17 500 käskyriiviä eli noin 300 A4-kokoista sivua paperitulostetta. Ohjelmallisten ratkaisujen toteuttamiseksi olisi ollut käytettävissä useita eri vaihtoehtoja. Ohjelman eri osissa käytetyt ratkaisut olivat omaperäisiä. Tämän vuoksi tekijänoikeusneuvosto katsoi, että tietokoneohjelma oli itsenäinen ja omaperäinen, tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettu teos. Lausunto on annettu jo ennen kuin tekijänoikeuslaki sisälsi nimenomaisia säännöksiä tietokoneohjelmista. Lausunnossa 1997:12 tekijänoikeusneuvosto on pitänyt kirjallisena teoksena tietokoneohjelmaa, joka on toteutettu leipomotuotteiden valmistusta ohjaavan logiikkalaitteen ohjelmointikielellä ja jonka avulla sovitaan yhteen leipomotuotteiden valmistuslinjaan kuuluvien laitteiden toiminnot ja ohjataan tuotantolinjaa.

Patteriverkoston säätöohjelma T

Tekijänoikeusneuvostolle on toimitettu T-ohjelma ohjelmointikielellä paperitulosteena. Tekijänoikeusneuvosto on tutustunut tuohon paperitulosteeseen T -ohjelman versiona 1.2.2.

Tekijänoikeusneuvoston saaman käsityksen mukaan patteriventtiilien esisäättöarvojen selville saamiseksi käytetään matemaattisia menetelmiä. Matemaattisiin menetelmiin sinänsä ei ole tekijänoikeutta. Matemaattiseen menetelmään sellaisenaan ei synny tekijänoikeutta myöskään siten, että menetelmä sisällytetään omaperäisenä pidettävään tietokoneohjelmaan. Matemaattisia menetelmiä voi kuka tahansa hyödyntää esimerkiksi omissa omaperäisissä patteriventtiilien esisäättöön liittyvissä tietokoneohjelmissa tekijänoikeuden olematta esteenä. Tekijänoikeudella ei suojata omaperäisiäkään ideoita tai menetelmiä sellaisenaan patteriventtiilien esisäättöarvojen laskemiseksi.

T tietokoneohjelmana sisältää joukon käskyjä, jotka suorittamalla tietokone toteuttaa patteriventtiilien esisäättöarvojen laskentaa ja tähän liittyvää tulostusta. Tekijänoikeusneuvoston saaman käsityksen mukaan T -tietokoneohjelma on keskeisesti laskentaohjelma ja sen ratkaisemaa tietojenkäsittelyongelmaa voitaneen luonnehtia suhteellisen suppeaksi. Ohjelma on toteutettu laskentatehtäviin yleisesti käytetyllä Basic-kielellä, rivikohtaisella ohjelmoinnilla. T -tietokoneohjelma muodostaa yhtenäisen kokonaisuuden ja se sisältää matemaattisia kaavoja ja ohjausrakenteita, jotka yhdessä edistävät kaavojen käytön helppoutta.

Tekijänoikeusneuvoston saaman käsityksen mukaan T -ohjelman tekijällä on ollut mahdollisuus tehdä valintoja kyseessä olevan tietojenkäsittelytehtävän ratkaisun toteuttamisessa. Esimerkkeinä valintamahdollisuuksista voidaan mainita mahdollisuudet eri tavoilla käyttää kaavoja ja kytkeä ohjelma esimerkiksi tiettyyn käyttöympäristöön tai säätöjärjestelmään.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että T -tietokoneohjelma osoittaa ohjelman tekijän luovuutta ja että se on omaperäinen. Siten sitä voidaan pitää tekijänoikeuslain 1 §:n 2 momentin nojalla tekijänoikeussuojaa saavana kirjallisena teoksena.